

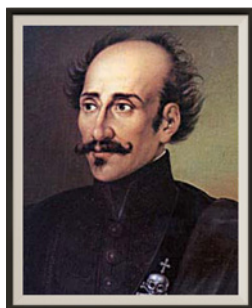

■ Σημαντικά γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης

Οί προκηρύξεις του Ύψηλάντου καί η «έξαφάνισις» του ὀνόματος τῆς Ἐταιρείας κατὰ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασι*

Εἰς τὰ ὄπλα λοιπόν, φίλοι, ἡ Πατρις Μᾶς Προσκαλεῖ!...

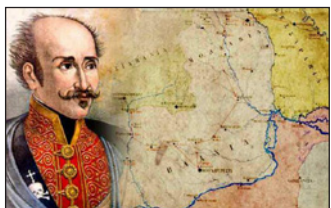
Ὡς πρὸς τὰ πολιτικὰ σχέδια τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰπωθῶν καὶ πολλὰ, δεδομένης τῆς προτεραιότητος τῆς ἐθνικῆς συστράτευσης ἔναντι τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτειολογικῶν προταγμάτων. **Εἶναι**, ὅμως, δυνατὸν νὰ ἐξαχθοῦν ὠρισμένες ἐνδιαφέρουσες παρατηρήσεις, βάσει τῶν Προκηρύξεων καὶ τῶν στρατιωτικῶν σχεδίων τοῦ Ἀλέξανδρου Ὑψηλάντου καὶ τῶν Φιλικῶν ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 1820.

* * *

Κατ' ἀρχάς, ὡς πρὸς τὸ στρατηγικὸ σκέλος, ἀρχικὸ σχέδιο τῶν Φιλικῶν, ὅπως ἀποφασίσθηκε τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1820 στὸ Ἰσμαήλι¹ ἦταν ἡ κατάρρευσις τῆς ὀθωμανικῆς διοικήσεως στὴν Κωνσταντινούπολη. Προϋπόθεσις ἐπιτυχίας αὐτοῦ τοῦ σεναρίου ἦταν ἡ καταστροφὴ τουρκικοῦ στόλου στὴν ὀθωμανικὴ πρωτεύουσα, ἡ σύμπραξις Σέρβων καὶ Μαυροβούνιων καὶ ἡ ρωσικὴ παρέμβασις γιὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς αὐτονομίας τῶν ἡγεμονιῶν².

Καμμία ἀπὸ τὶς προϋποθέσεις αὐτὲς δὲν ὑλοποιήθηκε, ὥσ-τόσο φαίνεται ὅτι τὰ σχέδια τῆς Ἐταιρείας ἔκλιναν πρὸς τὸ σενάριο τῆς ἐπαναστατικῆς διαδοχῆς καὶ ὄχι τῆς ἀπόσχισης/ἀνεξαρτησίας ἀπὸ τὴν ὀθωμανικὴ ἐξουσία. Παράλληλα, ἐν-

διαφέρων παρουσιάζει ή αντίληψη τής ένότητας στη βάση τής κοινής θρησκείας και ή τάση συμπερίληψης βαλκανικῶν ἔθνῶν στο ἑλληνικό ἔθνικό κίνημα, ὡς ἑλληνοχριστιανικῶν.³

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης στὴν προκήρυξή του στίς 24 Φεβρουαρίου 1821 ἀπὸ τὸ Ἴασιο πρὸς τοὺς Γρακοὺς εἰς Μολδαβίαν καὶ Βλαχίαν σημειώνει: «**Ὁ** Μωρέας, ἡ Ἥπειρος, ἡ Θεσσαλία, ἡ Σερβία, ἡ Βουλγαρία, τὰ Νησιά τοῦ Ἀρχιπελάγους, ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ Ἑλλάς ἅπανσα ἔπιασε τὰ ὄπλα, διὰ νὰ ἀποτινάξῃ τὸν βαρὺν ζυγὸν τῶν Βαρβάρων». **Τ**έλος, στὴν βασικὴ ἐπαναστατικὴ προκήρυξή του (Μάχου ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος) ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὅτι «**τὸ** ἔθνος συναθροιζόμενον θέλει ἐκλέξῃ τοὺς Δημογέροντάς του, καὶ εἰς τὴν ὑψιστον ταύτην Βουλὴν θέλουσιν ὑπέικει ὄλαι μας αἱ πράξεις», ἐνῶ παράλληλα ἀναφέρεται στὰ εὐρωπαϊκὰ φωτισμένα ἔθνη ποὺ ἔχουν καταφέρει νὰ κερδίσουν τὴν ἐλευθερία τους καὶ διαβεβαιώνει γιὰ τὴν στήριξη τοῦ ἐγχειρήματος ἀπὸ τὴν μεγάλη κραταιὰ δύναμη (Ρωσία).

Στὸ σημεῖο αὐτὸ διαφαίνεται ἡ ἐπιρροή τοῦ συντάκτη ἀπὸ τίς φιλελεύθερες ιδέες τής γαλλικῆς ἐπανάστασης, καθὼς καὶ ἡ πρόθεση δημιουργίας μίας ἀνώτερης (ὑψιστης) διοίκησης (Βουλῆς) ἀποτελούμενης ἀπὸ τοὺς κατὰ τόπους ἐκλεγμένους ἀντιπροσώπους (Δημογέροντας)⁴.

* * *

Μὲ τὴν στρατιωτικὴ ἀποτυχία τής Ἐπανάστασης στίς ἡγεμονίες καὶ τὴν στέρεωσή της στὴν Πελοπόννησο καὶ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, οἱ ἑλληνικὲς ἡγετικὲς ομάδες ἄρχισαν νὰ προωθοῦν, στὴν βάση τής δημιουργίας ἀνεξάρτητης πολιτείας, σενάρια πολιτικῆς συγκρότησης.

Ὁἱ Ἕλληνες τοῦ ἐξωτερικοῦ μὲ διεθνὲς ἐκτόπισμα, ποὺ παρακολουθοῦσαν τίς διαθέσεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ὅπως ὁ Καποδίστριας, ὁ Κοραῆς, ὁ Ἰγνάτιος Οὐγγροβλαχίας ἢ ὁ Κωνσταντῖνος Πολυχρονιαδῆς⁵, συνέστησαν τὴν ἄμεση συγκρότηση ὑπέρτατης διοίκησης. **Ἡ** διοίκηση θὰ προσέδιδε νομιμότητα στὸ ἑλληνικὸ ἐγχείρημα καὶ θὰ προέβαλε τοὺς ἔθνικούς καὶ θρησκευτικούς σκοποὺς τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν. **Ὁ** ἀγῶνας, σύμφωνα μὲ τὴν ὀπτικὴ τῶν ἀνωτέρω, ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ ἐκληφθεῖ ἀπὸ τίς δυνάμεις τής παλινόρθωσης ὡς κοινωνικὰ ἀνατρεπτικός καὶ ἔπρεπε νὰ πάρει ἀποστάσεις ἀπὸ τὸν

«καρμποναρισμό» και τὸν «έταιρισμό» ἄλλων εὐρωπαϊκῶν ἐπαναστάσεων πὸν καταπνίγηκαν⁶, ὅπως αὐτῶν στὴν Νάπολη, τὸ Πεδεμόντιο καὶ τὴν Ἰσπανία, μετὰ τὶς ἀποφάσεις τῶν Συνεδρίων τοῦ Λαΐμπαχ (1821) καὶ τῆς Βερόνας (1822), πὸν καταδίκασαν ὅλα τὰ ἐκδηλωμένα ἐπαναστατικὰ κινήματα στὴν Εὐρώπη⁷.

Μέσα σὲ αὐτὸ τὸ πλαίσιο προκρίνεται ἡ ἀπόκρυψη τοῦ ὀνόματος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς μυστικῆς τῆς δράσης πὸν θὰ παρέπεμπε στὰ παραπάνω συμφραζόμενα⁸. Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας στὸ ὑπόμνημα του πρὸς τὸν Ἰγνάτιο τὸ καλοκαίρι τοῦ 1821, ἀφοῦ προτρέπει τὴν σύσταση διοίκησης στοὺς ἐλευθερωθέντας τόπους πὸν νὰ εἶναι ἀπλουστάτη καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν παρομοία μὲ τὴν παλαιάν των κατασκευὴν, καθὼς οἱ νεωτερισμοὶ θέλουν κάμει περισσότερον κακὸν παρὰ καλόν, σημειώνει: «**Χ**αρακτηρίζουν τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος ὡς ἔργον αὐτόχρημα τῶν Ἰταλικῶν, Γερμανικῶν καὶ Γαλλικῶν ἐταιρειῶν. **Ἡ** κατηγορία αὐτὴ εἶναι ψευδής· τούλάχιστον δὲν τὴν βοηθεῖ καμμία ἀπόδειξις· ἐν τοσοῦτῳ αὐτὴ πιέζει τὸ ἔθνος μας. **Αἱ** ἀνόητοι προκηρύξεις τοῦ Ὑψηλάντου ἐδικαίωσαν πολλὰ τοὺς ἐχθροὺς μας (καὶ δὲν εἶναι μόνον οἱ Τοῦρκοι ἐχθροὶ μας) νὰ σημειώσουν τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ὡς περισπασμόν, τὸν ὁποῖον οἱ Ἰακωβίνοι τῆς Εὐρώπης ἐνήργησαν πρὸς βοήθειαν τῶν ὀλεθρίων σκοπῶν των κατὰ Ἰταλία, Γερμανία καὶ Γαλλία»⁹.

Μάλιστα, ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1821, στὸ πλαίσιο τῶν πολιτικῶν ἀνταγωνισμῶν πὸν εἶχαν ἐκδηλωθεῖ, ἐπιτέθηκε εὐθέως στὸν Δημήτριον Ὑψηλάντη, λέγοντας πῶς ὁ ἀδελφός του Ἀλέξανδρος ἐξαπάτησε τὸ ἔθνος στὸ ὄνομα μίας «ἀνυπάρκτου ἀρχῆς», ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀφαιρεθοῦν τὰ ὑποπτα σύμβολα τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας πὸν ἐξήγγειραν τὶς εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις καὶ ὅτι τὴν διοίκηση ἔπρεπε νὰ τὴν ἀναλάβουν οἱ ντόπιοι Πελοποννήσιοι μὲ τὴν δική τους ἐπικουρία¹⁰.

Δημήτριος
Ὑψηλάντης.

Ἔτσι, κοινὸς τόπος τῆς πνευματικῆς, θὰ λέγαμε, ἡγεσίας τῶν Ἑλλήνων, πὸν εἶχε γνώση τῶν εὐρωπαϊκῶν πραγμάτων, κατέστη ἡ ἐμφάνιση τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης ὡς ἐντελῶς ξεχωριστῆς περίπτωσης ἀπὸ τὶς ἐπαναστατικὲς κινήσεις πὸν ἐκδηλώνονταν

στον ευρωπαϊκό χώρο. **Η** ιδιαιτερότητά της, σύμφωνα με την παραπάνω έρμηνεία, συνίσταται στο γεγονός ότι δεν έπεδίωκε κάποια ριζοσπαστική κοινωνική έκτροπη και την διατάραξη της ευρωπαϊκής τάξης· **αλλά**, αντίθετα, έπεδίωκε να ένταχθει στους κόλπους του –αποτελούμενου από τις δυνάμεις της παλινόρθωσης– ευρωπαϊκού συστήματος.

* * *

Στο ίδιο πλαίσιο κινούνταν και οι ήγετικές ομάδες των Έλλήνων που ανταγωνίζονταν για την έξουσία στον χώρο της άπελευθερωμένης ελληνικής επικράτειας. **Η** έπιβεβλημένη –όχι μόνο από την διεθνή συγκυρία αλλά και από το έν γένει ιδεολογικό σύμπαν της πλειοψηφίας των πρωταγωνιστών– άποστροφή προς τις ανατρεπτικές έκδοχές του καρμποναρισμού και του ήττημένου γαλλικού *ιακωβινισμού* καθώρισε έν πολλοίς τὰ όρια ριζοσπαστισμού του σεναρίου πολιτικής συγκρότησης, μέσα στα όποια ύποχρεούνταν να κινηθούν και τὰ περισσότερο ριζοσπαστικά στοιχεία.

Η Έπανάσταση, εξάλλου, ως γεγονός αποτέλεσε σημείο συνάντησης των νεωτερικών προταγμάτων του έθνικισμού με την παραδοσιακή προνοιακή πρόσληψη του κόσμου και της ιστορίας¹¹, ή όποια συντελέστηκε στην βάση των συνθέσεων και των *άμοιβαίων νοθεύσεων και συσσωματώσεων* με κοινό τόπο την προσμονή για τὸ «*άνεκπλήρωτο καλό*» και την εμπρόθετη δράση για την πραγμάτωσή του¹².

Σε αυτόν τὸν χώρο όριοθετήθηκε τὸ ελληνικό σενάριο έπανάστασης άποσειόντας όποιαδήποτε άσύμβατη με αυτό τὸ πλαίσιο σύνθεσης παρέκκλιση· **είτε** αυτή άφορούσε ριζοσπαστικά αντίθετες και άσυμβίβαστες με τὸ παραδοσιακό πλαίσιο νεωτερικές προσλαμβάνουσες είτε τὴν άπώθηση του νεωτερικού έθνικιστικού προτάγματος, με βάση τὸς παραδοσιακὸς νομιμοποιητικὸς όρους του πλαισίου τῆς κατάκτησης. **Η** όριοθέτηση αυτού του ιδεολογικοπολιτικού χώρου είναι έκδηλη σε άρκετὲς πτυχὲς τῆς δράσης των πρωταγωνιστών.

Για παράδειγμα, όταν, στα πλαίσια των πολιτικὸν άντιθέσεων μετὰ τὴν άφιξη του Δημητρίου Ύψηλάντη στην Πελοπόννησο, θερμοάιμοι στρατιωτικοί με τὴν ύποστήριξη του όχλου έπιχείρησαν να λιντσάρουν τὸς προκρίτους που ήταν συγκεντρωμένοι στην Μάνη στο κατάλυμα του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, συγκρατήθηκαν από τὸν Θεόδωρο Κολοκοτρώνη με τὲς έξῆς νουθεσίες: «**Ημεῖς** έσηκώσαμε τὰ άρματα

διὰ τοὺς Τούρκους καὶ ἔτσι ἀκουσθήκαμε εἰς τὴν Εὐρώπη καὶ στέκεται ὅλη ἡ Εὐρώπη νὰ ἰδῇ τὶ πρᾶγμα εἶναι τοῦτο [...] καὶ ἂν σκοτώσωμεν τοὺς προεστοὺς θὰ εἰποῦν οἱ βασιλεῖς ὅτι τοῦτοι δὲν ἐσηκώθησαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ σκοτωθοῦν οἱ συνατοῖ τους, καὶ εἶναι κακοὶ ἄνθρωποι, καρβονᾶροι»¹³.

Ὡστόσο, παρὰ τὴν ὑπαρξὴ αὐτοῦ τοῦ ὀρι-
οθετημένου πεδίου δράσης, οἱ ἡγετικὲς ὁμά-
δες τῶν ἐπαναστατημένων ἐκπροσωποῦσαν
ἀνταγωνιστικὰ σενάρια πολιτικῆς συγκρό-
τησης, στὴν βάση τόσο τῶν διακριτῶν ἰδεο-
λογικῶν καὶ θεσμικῶν παραμέτρων ὅσο καὶ
τῶν μέσων ἐπιδίωξης τῆς διατήρησης ἢ τῆς
ἀπόκτησης τῆς ἐξουσίας ἀπὸ συγκεκριμένα πρόσωπα καὶ
ὁμάδες. Οἱ ἰσχυροὶ προεστοὶ φαίνεται νὰ εἶχαν στὸ νοῦ τους
ἓνα σενάριο «φεντεραλιστικῆς» ἐθνικῆς συγκρότησης, πὺθ θὰ
διατηροῦσε τὸ ὑπάρχον πλαίσιο ἀναπαραγωγῆς τῆς ἐξουσίας
στὸ ἐπίπεδο τῆς τοπικότητος¹⁴.

* * *

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, μὲ τὴν ἄφιξή του, ἐπεδίωξε,
ὡς πληρεξούσιος τῆς Ἀρχῆς, τὴν ἐγκαθίδρυση ἑνὸς συγκεν-
τρωτικοῦ συστήματος –πὺθ προσιδίαζε στὴν «φωτισμένη
ἀπολυταρχία»¹⁵– μὲ τὴν ὑπαρξὴ βουλῆς, ἀποτελούμενης ἀπὸ
24 ἐφόρους, καὶ τὸν ἴδιον στὴν θέση τοῦ προέδρου¹⁶. Ἡ στρα-
τιωτικὴ μερίδα, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Θεόδωρο Κολοκοτρῶνη,
προέκρινε ἓνα σενάριο στρατιωτικῆς κυβέρνησης (governo
militare)¹⁷. Τέλος, τὰ περισσότερα ἐκσυγχρονιστικὰ στοιχεῖα
γύρω ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο Μαυροκορδάτο (ὁμάδα τῆς Πίζας)
προώθησαν σταδιακὰ τὸ σενάριο ἑνὸς συγκεντρωτικοῦ συν-
ταγματικοῦ κράτους μὲ γραφειοκρατικοὺς μηχανισμοὺς καὶ
τακτικὸ στρατό¹⁸.

Οἱ διαφορετικὲς αὐτὲς πολιτικὲς προτεραιότητες καὶ φιλο-
δοξίες τῶν πρωταγωνιστῶν δημιούργησαν ἀνταγωνιστικὰ σε-
νάκια καὶ προκάλεσαν τὴν ἐμφύλια σύγκρουση τοῦ 1823-1824.

□

Ἡ προτομὴ
τοῦ Δ. Ὑψηλάντου
στὴν πρόσοψη
τοῦ ὕδατοπύργου
στὸ Ὑψηλάντι,
Μίσιγκαν Η.Π.Α.

(*) Πηγή: <https://cognoscoteam.gr>. Τοῦ Μιχάλη Ρέττου, Ἐκπαιδευτικοῦ,

Απόφοιτου Κλασικής Φιλολογίας (ΕΚΠΑ), εξειδικεύεται στο ΠΜΣ Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του ΕΚΠΑ. ● Επιμέλ. ήμετ.

1. Βλ. Παναγιωτόπουλος, *ό.π.*, 30.
2. Για το στρατηγικό σχέδιο της Φ.Έ. βλ. Ιωάννης Φιλήμων, *Δοκίμιον Ιστορικόν Περί Τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως*, τ. Α' (Αθήνα: Τύποις Π. Σούτσα καὶ Α. Κτένα, 1859), 72-81.
3. Βλ. Βακαλόπουλος, *ό.π.*, 73.
4. Στο ἴδιο, 188.
5. Σημαντικὴ προσωπικότητα τοῦ νεοελληνικοῦ διαφωτισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν Γαλλία συνομιλοῦσε μὲ τὰ πρόσωπα τοῦ κύκλου τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου.
6. Βλ. τὶς ἐπιστολὲς τοῦ Πολυχρονιάδη πρὸς τὴν ομάδα τοῦ Μαυροκορδάτου ἀπὸ τὸ καλοκαίρι ἕως τὰ τέλη τοῦ 1821 (ἔγγρ. 32, 58, 63) καὶ τοῦ Βιάρου Καποδίστρια πρὸς τὸν Ἀλέξανδρο Μαυροκορδάτο (ἔγγρ. 52) στὸ Ἐμμανουὴλ Πρωτοψάλτης (ἐπιμ.), *Ιστορικὸν Ἀρχεῖον Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου*, τ. Α', Μνημεῖα Τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, τ. Ε', Τχ. 1 (Αθήνα: Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, 1963). Ἐπίσης βλ. τὸ «Υπόμνημα περὶ τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος» τῆς 17.7.1821 τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια στὸ Κώστας Δαφνῆς (ἐπιμ.), *Ἀρχεῖον Ἰωάννου Καποδίστρια*, τ. ΣΤ' (Κέρκυρα: Ἐταιρεία Κερκυραϊκῶν Σπουδῶν, 1985), 175-80 καὶ γιὰ τὸ ὑπόμνημα τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1821 τοῦ Ἰγνατίου στοὺς Πελοποννησίους στὸ: Γεώργιος Δημακόπουλος, *Ἡ Διοικητικὴ Ὀργάνωσις Κατὰ Τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν 1821-1827* (Αθήνα: Τύποις Ἀδελφῶν Κλεισιούνη, 1966), 77.
7. Βλ. Γιάννης Γιαννόπουλος, «Ἡ Διπλωματία: Εὐρωπαϊκοὶ Ἀνταγωνισμοὶ Καὶ Ἰδρυση Ἑλληνικοῦ Κράτους», σὲ *Ἱστορία Τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ 1770-2000*, τ. Γ' (Αθήνα: Ἑλληνικὰ Γράμματα, 2003), 247-53.
8. Βλ. ἐπιστολὴ τοῦ Πολυχρονιάδη στὸ *Ιστορικὸν Ἀρχεῖον Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου*, *ό.π.*, 51.
9. Βλ. *Ἀρχεῖον Ἰωάννου Καποδίστρια*, *ό.π.*, 179.
10. Βλ. Βακαλόπουλος, *ό.π.*, 725-26.
11. Νίκος Θεοτοκᾶς, «Παράδοση Καὶ Νεοτερικότητα: Σχόλια Γιὰ Τὸ Εἰκοσιένα», *Τὰ Ἱστορικά*, τχ. 17 (1992): 363-70.
12. Στο ἴδιο, 365.
13. Βλ. Βακαλόπουλος, *ό.π.*, 628.
14. Βλ. Petropulos, *ό.π.*, 81-82. Ἐπίσης, Νίκος Ροτζάκος, *Ἐπανάσταση Καὶ Ἐμφύλιος Στὸ Εἰκοσιένα* (Αθήνα: Ἡρόδοτος, 2016), 117-76.
15. Βλ. Διαμαντούρος, *ό.π.*, 151.
16. Γιὰ τὸ σχέδιο τοῦ Ὑψηλάντη βλ. Δημακόπουλος, *ό.π.*, 51-52.
17. Βλ. Βακαλόπουλος, *ό.π.*, 615.
18. Βλ. Petropulos, *ό.π.*, 51-52.